

УДК 658.5

Особливості розвитку підприємництва в аграрній сфері регіону

Загребаленко К.С.

магістр

Миколаївського національного аграрного університету

Карєба М.І.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління виробництвом

та інноваційною діяльністю підприємств

Миколаївського національного аграрного університету

Статтю присвячено питанням розвитку підприємництва в аграрній сфері. Визначено галузеві особливості агропідприємництва в економіці України. Систематизовано методологічні підходи до дослідження підприємництва з урахуванням дії економічних законів під час формування ефективної аграрної політики регіону. Проаналізовано основні показники, які характеризують розвиток підприємництва в Миколаївській області.

Ключові слова: підприємництво, аграрна сфера, об'єктивні економічні закони, аграрна політика, виробничі відносини, продуктивні сили.

Загребаленко К.С., Карєба М.І. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В АГРАРНОЙ СФЕРЕ РЕГИОНА

Статья посвящена вопросам развития предпринимательства в аграрной сфере. Определены отраслевые особенности агропредпринимательства в экономике Украины. Систематизированы методологические подходы к исследованию предпринимательства с учетом действия экономических законов при формировании эффективной аграрной политики региона. Проанализированы основные показатели, характеризующие развитие предпринимательства в Николаевской области.

Ключевые слова: предпринимательство, аграрная сфера, объективные экономические законы, аграрная политика, производственные отношения, производительные силы.

Zagrebalekno K.S., Kareba M.I. FEATURES OF ENTERPRISE DEVELOPMENT IN THE AGRARIAN SPHERE OF THE REGION

The article is devoted to issues of entrepreneurship development in the agrarian sector. The branch features of agro entrepreneurship in the Ukrainian economy are determined. The methodological approaches to entrepreneurship research are systematized taking into account the effect of economic laws in the formation of an effective agricultural policy of the region. The main indicators characterizing the development of entrepreneurship in the Mykolaiv region are analyzed.

Keywords: entrepreneurship, agrarian sphere, objective economic laws, agrarian policy, industrial relations, productive forces.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток ринкової економіки розглядає підприємництво як найбільш ефективний спосіб господарювання, який дає змогу отримати найбільший дохід за найменших витрат. У ринковій системі «підприємництво» є самостійним чинником господарської діяльності, яка передбачає використання всіх наявних ресурсів (праця, земля і капітал) з максимальною економічною ефективністю. Це особливо актуально для сільського господарства, де активно відбуваються трансформаційні процеси. Крім того, запровадження приватної власності на землю та інші засоби виробництва зумовило активний розвиток нових форм господарювання, видів сіль-

ськогосподарських організацій. Позначилися адекватні інституційні зміни в аграрній сфері, у формах і розмірах сільськогосподарського виробництва. Складається нова ситуація в масштабах концентрації виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти організації підприємництва в країні загалом та в сільському господарстві зокрема досліджуються у працях таких вітчизняних вчених, як, зокрема, Н.О. Афондікова, Л.Г. Капранова, О.М. Кашуба, О.М. Матусова, Т.Т. Небоженко, Г.В. Судак.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В усьому світі підприємство відіграє провідну роль в економічному розвитку країни (регіону). Особистісні

якості підприємців (професійні й особистісні якості на основі новаторства, вміння організувати свою працю і діяльність найманих працівників) разом з використанням прогресивних засобів праці сприяють економічному зростанню. Підприємницька діяльність є індикатором національної економіки, своєрідним «лакмусовим папером» [4]. Але за всіх передумов, що існують, підприємницька діяльність в Україні перебуває в дуже важких умовах існування, зокрема в сільському господарстві. Подальший розвиток ситуації у сфері малого підприємництва потребує конкретніших досліджень причин, які стримують його розвиток.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз сучасного стану та проблем розвитку підприємництва разом з економічними законами в аграрній сфері на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємницька діяльність в різних сферах економічної діяльності розвивається з урахуванням специфічних особливостей. Галузева структура підприємництва в економіці України представлена переважно розвитком торгівлі, що не здійснює виробничу діяльність, а розвиває сферу обміну. Така галузева структура національного господарства не є оптимальною, тому що не сприяє збільшенню темпів економічного зростання, основою якого є нарощування темпів виробництва, тому розвиток аграрної сфери є пріоритетним напрямом регіонального розвитку.

Щоб визначити стратегічний напрям у розвитку підприємництва, необхідно дослідити

особливості розвитку підприємництва в аграрній сфері (табл. 1).

Виявлення особливих умов розвитку підприємництва в аграрній сфері або в будь-якій іншій сфері діяльності сприяє формуванню напрямів ефективної державної підтримки розвитку підприємництва.

З метою вдосконалення аграрної політики регіону розглянемо основні показники діяльності підприємництва в Миколаївській області (табл. 2).

Аналізуючи діяльність підприємництва регіону в аграрній сфері економіки Миколаївської області, можна виділити такі особливості.

1) Скорочення кількості суб'єктів підприємництва і зниження середньооблікової чисельності працівників на регіональному рівні, проте зростання обох показників в аграрній сфері. Скорочення по області призводять до збільшення безробіття або міграції найбільш активної частини працездатного населення.

2) Незначна частка сільського господарства в галузевій структурі підприємництва, значення якої дещо зростає, що свідчить про розвиток окремих підгалузей аграрної сфери регіону.

3) Збільшення середньомісячної заробітної плати та обсягу інвестицій в основний капітал в аграрному секторі з більшою динамікою, що сприяє економічному зростанню розвитку регіону з рівною кількістю сільського і міського населення.

З метою підвищення ефективності проведеної аграрної політики необхідно забез-

Таблиця 1

Ознаки розвитку підприємництва в аграрній сфері економіки

Ознаки	Підприємництво в аграрній сфері
Ризиковий характер її здійснення	Високі ризики, оскільки це вимагає великих інвестицій у виробництво.
Економічний зміст діяльності	Діяльність здійснюється в сфері виробництва.
Види доходу	Прибуток від реалізації виробленої сільськогосподарської продукції.
Тип господарювання	Поєднання товарного виробництва (фермерського господарства) і натурального господарства (особисте підсобне господарство).
Новаторство (інноваційність діяльності)	Високий рівень інноваційності визначається у вигляді нового продукту, виробничої технології тощо.
Соціальна відповідальність	Високий ступінь соціальної відповідальності, яка визначається забезпеченням продовольчої безпеки країни, виробництвом екологічно безпечними продуктами харчування, забезпеченням робочих місць в сільській місцевості тощо.
Вплив зовнішніх факторів	Крім загальних зовнішніх чинників (політична обстановка, світові економічні тенденції тощо), на результат діяльності впливають природно-кліматичні умови.

Таблиця 2

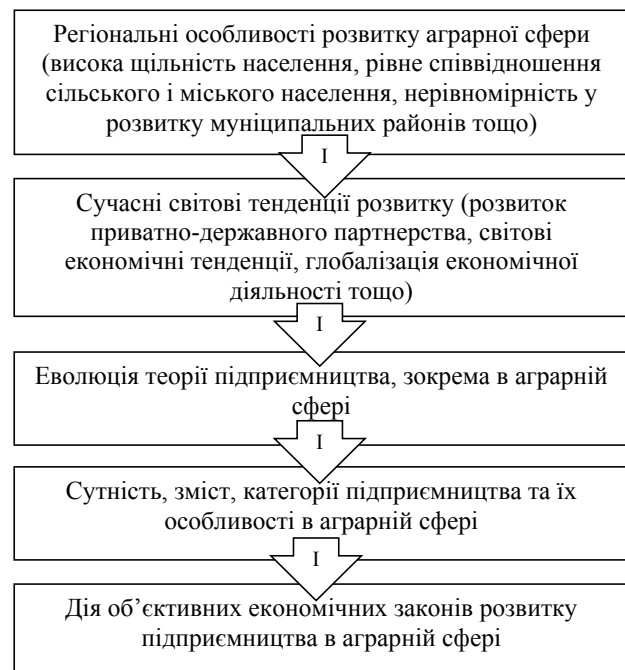
Основні показники діяльності підприємництва в Миколаївській області [2]

Показники	2015 р.		2016 р.		Темпи зростання, %	
	всього по області	зокрема, сільське господарство	всього по області	зокрема, сільське господарство	всього по області	зокрема, сільське господарство
Кількість підприємств, од.	10 569	3 696	10 051	3 842	95,1	104,0
Галузева структура, %	100,0	35,0	100,0	38,2	–	109,3
Середня чисельність працівників, осіб	119 716	23 044	119 627	23 770	99,9	103,2
Середньомісячна заробітна плата в розрахунку на одного штатного працівника, грн.	3 984	2 793	4 887	3 553,0	122,7	127,2
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, млн. грн.	96 831,3	12 756,2	120 058,6	14 603,4	124,0	114,5
Капітальні інвестиції, млн. грн.	5 761,5	1 118,1	9 143,2	2 301,4	158,7	205,8

печити врахування особливостей розвитку підприємництва в аграрній сфері. Для цього необхідно розвивати всі етапи суспільного відтворення (виробництво, розподіл, обмін і споживання виробленої сільськогосподарської продукції). А щоб забезпечити ефективність вжитих заходів аграрної політики регіону, необхідно визначити теоретичну основу функціонування підприємництва в аграрній сфері з урахуванням вимог об'єктивних економічних законів. Загалом методологію ефективної аграрної політики як загальний підхід до дослідження ефективності розвитку підприємництва в аграрній сфері регіону можна представити таким чином (рис. 1).

Об'єктивні економічні закони розвитку підприємництва в аграрній сфері – це стійкі і повторювані причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності економічних явищ в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання сільськогосподарської продукції та послуг на різних щаблях розвитку тієї чи іншої системи виробничих відносин [5].

Економічні закони можна розділити на такі групи: загальні економічні закони, тобто закони, властиві всім без винятку історичним епохам, формам власності і господарської діяльності (закон попиту, пропозиції, закон вартості тощо); специфічні економічні закони (приватні), тобто закони, властиві конкретним стадіям господарської діяльності (закони інноваційних процесів, закон відтворення трудових ресурсів тощо).

Рис. 1. Сукупність методичних підходів до дослідження ефективності розвитку підприємництва в аграрній сфері на державному та регіональному рівнях

Вивчення об'єктивних економічних законів і застосування їх в аграрній сфері сприяють зростанню економічної ефективності. Оскільки діяльність в аграрній сфері здійснюється перш за все у сфері виробництва, то розвиток виробничих відносин і продуктивних сил є основою для підвищення про-

дуктивності в сфері сільського господарства регіону.

Між працівниками формуються виробничі відносини, які реалізуються в рамках власності на засоби виробництва. Ефективні виробничі відносини суперечать економічним потребам та економічним інтересам окремих людей (підприємця і найманого працівника). Так, економічні інтереси підприємця і найманого працівника визначаються отриманням максимального прибутку і бажанням отримати більшу заробітну плату. Отримання максимального прибутку залежить від ефективного використання наявних ресурсів, а зростання заробітної плати найманого працівника – від кваліфікації.

Зростання продуктивності праці сприяє оптимізації економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, тобто з боку підприємця підвищується ефективність використання засобів виробництва за рахунок впровадження наукових досягнень у виробництво (інноваційність бізнесу). Розвиток засобів виробництва передбачає постійне підвищення знань і кваліфікації найманих працівників. Модернізація засобів виробництва в аграрній сфері сприяє переходу робочої сили на більш високий рівень розвитку, що служить матеріальною основою високопродуктивної праці і робить витрати працівника більш продуктивними. Все це стимулює відтворення трудових ресурсів і збільшення продуктивності праці в аграрній сфері.

Слід додати, що вдосконалення виробничих відносин сприяє розвитку не тільки засобів виробництва, але й соціальної рівноваги в суспільстві (соціальної відповідальності підприємця). Рішення проблеми соціальної справедливості здійснюється залежно від суспільної значимості виду підприємницької діяльності, її необхідності для суспільства, зокрема для реалізації економічних інтересів людей. Розвиток підприємництва в аграрній сфері підвищує

рівень якості життя сільського населення за рахунок організації додаткових робочих місць, сприяє відтворенню трудових ресурсів і самозайнятості сільського населення як власника бізнесу (фермерські господарства).

Також слід враховувати закон пропорційного розвитку з метою оптимізації міжгалузевих пропорцій. Неможливо розвивати підприємство в аграрній сфері в певних галузях без структурної перебудови всієї регіональної політики. Для Миколаївської області з нерівною кількістю сільського і міського населення (786,1 тис. мешканців міст і 364,0 тис. осіб сільських жителів) зростання підприємництва в аграрній сфері буде сприяти вирівнюванню економічного і соціального розвитку районів регіонів в умовах територіальної спеціалізації господарств.

Висновки з цього дослідження. Узагальнюючи результати дослідження, можемо зазначити, що сучасний розвиток підприємництва характеризується невисокою часткою сільського господарства.

Активну роль в розвитку підприємництва в аграрній сфері відіграє закон вартості. Застосування закону вартості дасть змогу усунути різницю між ціною виробника і кінцевою ціною сільськогосподарської продукції. Облік закону вартості в аграрній сфері дасть можливість забезпечити розширення матеріальної бази і раціональне використання робочого часу, що загалом сприяє зростанню продуктивності.

Збільшення темпів економічного розвитку в аграрній сфері неможливе без проведення ефективної аграрної політики, яка сприяє створенню сприятливих умов для розвитку підприємництва. При цьому необхідно враховувати об'єктивні економічні закони розвитку підприємництва в цій сфері, що дасть змогу підвищити ефективність проведених заходів щодо державної підтримки сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афендікова Н.О. Проблеми розвитку підприємництва в сільському господарстві України / Н.О. Афендікова // Агросвіт. – 2014. – № 14. – С. 21–25.
2. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>.
3. Збарський В.К. Управління розвитком малих сільськогосподарських підприємств / В.К. Збарський // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2013. – № 1. – С. 108–115.
4. Капранова Л.Г. Сучасний стан підприємництва в Україні / Л.Г. Капранова // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – Вип. 31 (1). – С. 315–325.
5. Кашуба О.М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку / О.М. Кашуба // Економіка та держава. – 2015. – № 6. – С. 103–106.
6. Матусова О.М. Сутність і класифікація малого сільського підприємництва / О.М. Матусова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2016. – № 1. – С. 12–17.